

Safvet Halilović¹

ZNAČAJ I AKTUELNOST AS-SUYUTIJEVIH DJELA

Sažetak

*Džalaluddin as-Suyuti (849. po H./1445 – 911. po H./1505) istaknuti je muslimanski učenjak i pisac, koji je pisao o najraznovrsnijem spektru tema i pitanja iz svih područja islama. Naročito su značajna njegova djela iz područja hadisa, tefsira, fikha, gramatike arapskog jezika i historije. U svakoj od tih oblasti napisao je više djela koja su, zbog svoje utemeljenosti, stila i sistematičnosti, postala obavezna literatura svima koji istražuju područja navedenih disciplina. Njihov utjecaj je evidentan i danas, jer nezamislivo je, npr., da onaj ko se temeljito bavi tefsirrom (naukom o postavkama i metodologiji tumačenja Kur'ana) zaobiđe As-Suyutijevo kapitalno djelo *Al-Itqan fi 'ulum al-Qur'an*, s obzirom da je to najpoznatije djelo iz područja onoga što se stručno naziva *'ulum al-Qur'an* (kur'anske discipline), u kojem je sistematizirao i detaljno elaborirao sve ono što je neophodno za pravilno razumijevanje Kur'ana i njegovu validnu interpretaciju.*

As-Suyutijeva djela, koja se broje u više stotina bibliografskih jedinica, prelaze granice vremena i prostora u kojem je živio. Zahvaljujući As-Suyutijevoj sistematičnosti, preciznosti, kritičnosti i argumentiranosti, ta djela su ostala relevantan i nezaobilazan izvor za sve ozbiljnije knjige i studije o islamu, islamskoj misli, kulturi, povijesti i tradiciji. Čak i danas, pet stotina godina nakon As-Suyutijeve smrti, evidentno je da su biblioteke i knjižare diljem islamskog svijeta pune knjiga i naslova koje je iza sebe ostavio ovaj znameniti islamski učenjak. Ta činjenica, na posebno upečatljiv način, govori o značaju i aktuelnosti As-Suyutijevih djela i pored tolike vremenske distance između današnjeg vremena i doba kada je živio ovaj veliki muslimanski genij.

¹ Vanredni profesor, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, safwatmustafa@yahoo.com

Ključne riječi: As-Suyuti, Džalaluddin, enciklopedist, genij, Al-Itqan fi 'ulum al-Qur'an, tefsir

Uvod

Teško je naći, ne samo u islamskoj već i općoj povijesti, osobu koja je napisala toliko korisnih djela iz raznih područja ljudske misli kao što je slučaj sa znamenitim islamskim učenjakom, mufessirom, muhaddisom, historičarem, šerijatskopравnim teoretičarem i pravnikom Džalaluddinom as-Suyutijem. Njegovi biografi bilježe da je napisao preko šest stotina djela. Na ahiret je preselio oktobra 1505. godine. S obzirom da se ove (2010) godine navršava pet stotina i pet godina od smrti ovog velikog učenjaka, pisca i erudite, koji je svojim djelima zadužio sve potonje generacije muslimana, ovaj rad je napisan s ciljem ožvljavanja sjećanja na tog muslimanskog genija i ukazivanja na značaj i aktuelnost njegovih djela i danas, pet stoljeća nakon njegove smrti.

Društvene i kulturne prilike u vrijeme As-Suyutija

Imam As-Suyuti živio je u vrijeme vladavine mameluka Čerkeza, koji su preuzeli vlast nad Egiptom od mameluka Turaka i vladali Egiptom od 784. po H./1382. do 923. po H./1517. godine. Mameluk (ar. *mamluk*, pl. *mamalik* – izvedeno od glagola *malaka/yamliku*, što znači nešto imati u posjedu, posjedovati) zapravo su bili robovi, tj. poseban vojni stalež koji je bio regrutovan iz reda robova. Taj stalež je nakon pada Bagdada 656. godine po Hidžri, čime je označen kraj Abbasijskog hilafeta, došao u sami vrh vlasti i imao veliki uticaj na političke i vojne tokove u naredna dva stoljeća. Taj period (od 656. po H./1258. do 923. po H./1517. godine) naziva se u historiji islama *periodom mameluka* (*'ahd al-mamalik*). Historičari navode da je Abbasijski hilafet, nakon pada Bagdada 656. po H./1258. prenesen u Egipat, ali su stvarni vladari zapravo bili mameluci. Oni su samo formalno priznavali abbasijske halife, koji su se, nakon pada Bagdada, preselili u Egipat. Godine 923. po H./1517. osmanlijski sultan Selim (poznat kao sultan Javuz) osvojio je Egipat i priključio ga ogromnoj Osmanskoj carevini.²

² Opširnije o periodu mameluka vidjeti u osmom tomu djela *At-Tarikh al-islami*, čiji je autor savremeni arapski historičar Mahmud Šakir (izdanje Al-Maktab al-islami, Bejrut, 1991). To kapitalno djelo uveliko liči na pravu enciklopediju iz

Vladavina mameluka protekla je u znaku političkih nemira i previranja, te čestih smjena vladara. O tome najbolje govori činjenica da su se u periodu vladavine mameluka Čerkeza smijenila 22 vladara, i to većinom nasilno. Štaviše, zabilježeno je i to da su se samo u jednoj godini na prijestolju smijenila trojica sultana! Prvi, relativno mirniji period njihove vladavine, bio je za vrijeme sultana Zahira Hakmaka (vladao od 842. do 857. hidžretske godine), za čijeg vremena je rođen i imam As-Suyuti. Drugi period u kojem je, donekle, bilo mirno stanje i došlo do napretka na raznim poljima bio je za vrijeme sultana Kayt-beya, koji je vladao najduže od svih mamelučkih sultana, od 872. do 901. hidžretske godine, tj. dvadeset devet godina. On je bio pobožan vladar i pomagao je razvoj naučnih centara, tako da je period njegove vladavine išao naruku i samome As-Suyutiju. (Adilović, 2003)

No, i pored toga, stanje na planu nauke i obrazovanja bilo je sasvim drugačije. Mamelučki sultani, od kojih su mnogi bili obrazovani, pa su cijenili nauku i ulemu, smatrali su da će i njihova vlast biti potpomognuta i učvršćena ukoliko oni potpomognu i omoguće proces islamskog naukovanja i obrazovanja. To je, zapravo, pretpostavka napretka muslimana i ostvarenja njihove prosperitetnije budućnosti. Zbog toga su mamelučki vladari otvarali škole u kojima su predavali najjemenitiji stručnjaci. Ulema i oni koji traže nauku bili su veoma cijenjani a iz državne blagajne (*bayt al-mal*) izdvajana su velika sredstva za potrebe naučnih i obrazovnih institucija tog vremena. U tom periodu, uz mnoge škole i džamije osnivane su i biblioteke, koje su obilovale veoma vrijednim i skupim knjigama i rukopisima dobavljenim s raznih strana svijeta.³ Takva atmosfera rezultirala je procvatom raznih disciplina islamske znanosti i iznjedrila plejadu učenjaka koji su iza sebe ostavili mnogobrojna djela koja imaju neprocjenjivu vrijednost.⁴

područja historije islama, a sedmi tom je u cijelosti posvećen mamelučkom periodu.

³ Opširnije o kulturnim prilika u As-Suyutijevom vremenu vidjeti u predgovoru njegovog djela *Al-Itqan fi 'ulum al-Qur'an*, koji je napisao Muhammed al-Fadl Ibrahim (Dar at-turath, Kairo, 1967).

⁴ Dovoljno je sjetiti se imena samo nekolicine islamskih učenjaka koji su živjeli u periodu *mameluka*, čija djela su zadužila potonje generacije: šejh al-islam Ibn Taymiyya (umro 728. po H./1327) i njegovi poznati učenici: Ibn Qayyim al-Džawziyya (751. po H./1350), hafiz Adh-Dhahabi (748. po H./1347) i imam Ibn Kathir (774. po H./1372); zatim Taqiyuddin as-Subki (756. po H./1355) i

Jedan od velikana iz tog perioda je i imam As-Suyuti. Njegovo pravo ime je Abdurrahman ibn Abu Bakr ibn Muhammed ibn Sabikuddin al-Hudayri, a poznat je kao Džalal ili Džalaluddin as-Suyuti (u bosanskom izgovoru Dželaluddin es-Sujuti). Rođen je u Kairu početkom redžeba 849. po H./1445. godine. Njegov otac je porijeklom iz južnog egipatskog grada Asyut, iz čega je i izvedena imenica *As-Suyuti*, kao oznaka za njegovo porijeklo. Odrastao je u Kairu kao siročće (jetim), s obzirom da mu je otac umro kada je imao svega pet godina. Svojim prijateljima, od kojih su neki bili istaknuti učenjaci, As-Suyutijev otac je ostavio oporuku da paze na njegovog sina. Jedan od tih alima bio je i slavni hanefijski učenjak Kamal ibn al-Humam.

Još kao dječak As-Suyuti je pokazivao veliku želju za učenjem. Bio je izuzetno nadaren i talentovan. U traganju za znanjem obišao je najveće centre islamskog naukovanja u tom vremenu. S tim ciljem putovao je čak i u Indiju! Na tim putovanjima susreo se i učio pred najvećim učenjacima tog vremena, iz svih oblasti islamskih znanosti.⁵

njegov sin Tadžuddin as-Subki (771. po H./1369); veliki biograf i historičar Al-Mizzi (742. po H./1340); enciklopedist Badruddin az-Zarkaši (794. po H./1391); muhaddis Al-Birzali (739. po H./1338), čuveni kadija Ibn Džama'a (733. po H./1332); slavni učenjak Ibn Hadžar al-'Asqalani (852. po H./1448); čuveni Al-Maqrizi, autor djela *Al-Hutat* (rođen 766. po H./1364) i dr. Opširnije o ovome vidjeti: Safvet Halilović, *Imam Ibn Kesir i njegov tefsir*, studija objavljena u časopisu *Hikmet*, Tuzla, 1999, br. 1–4 (124–127).

⁵ O imamu As-Suyutiju napisana su brojna djela na arapskom i drugim jezicima. O arapskim izvorima vidjeti: Az-Zirikli, *Al-A'lam* (Dar al-'ilm li al-malayin, Bejrut, osmo izdanje, 1989, III, str. 301–302). Na bosanskom jeziku o imamu As-Suyutiju pisali su mr. Ahmed Adilović i dr. Šefik Kurdić, u sklopu svojih studija o istaknutim mufessirima/komentatorima Kur'ana i muhaddisima, stručnjacima za hadis. Adilovićeva studija je naslovljena *Velikani tefsirskih znanosti* (Travnik, 2003, tekst o As-Suyutiju, str. 111–129), a profesor Kurdić je svoju knjigu naslovio *Velikani hadiskih znanosti* (Zenica, 2003, studija o As-Suyutiju, str. 339–348) Opširnu i temeljitu studiju na bosanskom jeziku o imamu As-Suyutiju napisao je prof. dr. Enes Karić, koju je naslovio: *Džalaluddin as-Suyuti, život i komentatorsko djelo*. Ova izuzetno vrijedna knjiga, na čijoj pripremi je autor – kao što sam iznosi – radio skoro deset godina, publikovana je 2009. godine, u Sarajevu, u izdanju El-Kalema i Fakulteta islamskih nauka. Na kraju svoje studije profesor Karić je donio opširan popis djela, od kojih su mnoga magistarske i doktorske radnje, koja su tretirala život i naučni opus imama As-Suyutija. U tom popisu je navedeno ukupno 58 djela (str. 430–436), većina ih je na arapskom jeziku a nekoliko studija je izvorno urađeno i na engleskom jeziku.

Veoma rano je počeo pisati djela, koja su ocijenjena kao veoma utemeljena. Također, rano je započeo i s predavanjima i podučavanjem, s obzirom da je bio profesor u nekoliko vodećih obrazovnih institucija tog vremena. U četrdesetoj godini napušta sve povjerene funkcije, povlači se u samoću i piše brojna djela. U izolaciji i samoći ostaje sve do smrti, koja ga je zadesila u Kairu, uoči petka, devetnaestog džumade-l-ula, 911. hidžretske godine, što odgovara osamnaestom oktobru 1505. godine.⁶

As-Suyutijev ugled u nauci

As-Suyutijev otac Abu Bakr bio je, također, učen čovjek. Napisao je nekoliko djela i posjedovao je bogatu kućnu biblioteku. U vezi s rođenjem njegovog sina Abudurrahmana (kasnije poznatog kao Džalal as-Suyuti), biografi su zabilježili interesantan događaj. Naime, jednom prilikom šejh Abu Bakr zatražio je od svoje žene da mu donese jednu knjigu. Ona je otišla da potraži tu knjigu i dok je boravila u biblioteci zadesili su je porođajni bolovi, tako da je sina (Džalala as-Suyutija) rodila među knjigama! Zato su ga, u krugu porodice, imali običaj zvati: *ibn al-kutub*, tj. *sin knjiga*. (Az-Zirikli, 1990: III, 301)

Kao da je i taj događaj, između ostalog, najavio da će on cijeli život biti u bliskoj vezi s knjigama: njihovim čitanjem, komentaranjem i pisanjem. Imam As-Suyuti je, uistinu, bio *sin knjiga* cijeloga života; do te mjere da je u islamskoj, pa i cjelokupnoj povijesti ljudskoga roda teško naći osobu koja je napisala toliko knjiga iz različitih naučnih oblasti.

Od djetinjstva se imam As-Suyuti opredijelio za put učenja i traganja za naukom. Još u osmoj godini naučio je Kur'an napamet i postao hafiz, a već tada je počeo učiti napamet neka kapitalna djela iz fikha, hadisa, usula i arapskog jezika. Tako je, npr., naučio napamet Ibn Qudamino fikhsko djelo *'Umda al-ahkam*, kao i komentar istoga djela, koji je sačinio veliki učenjak Ibn Daqiq al-'Id. Potom je naučio čuveni An-Nawawijev *Al-Minhadž* iz fikha, zatim gramatičko djelo *Alfiyya*, koje je napisao Ibn Malik, Al-Baydawijev *Al-Minhadž* iz područja usula (teorije šerijatskog

⁶ Do ovog datuma došlo se na osnovu preračunavanja hidžretskih godina u godine nove ere. Korišten je *Tabelarni pregled hidžretskih godina preračunatih u godine nove ere*, koji je sačinio Zejnil Fajić (Sarajevo, 1999, str. 73). U nekim pregledima na arapskom jeziku navodi se da 19. džumade-l-ula 911. godine po Hidžri odgovara 17. oktobru 1505. godine. (Karić, 2009:200)

prava), kao i mnoga druga kapitalna djela. Široka naobrazba omogućila mu je da ubrzo stasa u velikog alima. U osamnaestoj godini počeo je predavati arapski jezik, u dvadesetoj ostale islamske nauke, a ubrzo nakon toga počeo je izdavati fetve i baviti se idžtihadom.⁷

Dokle je imam As-Suyuti stigao, posebno u hadisu i hadiskim znanostima, svjedoči i priznanje brojnih islamskih učenjaka – da mu u to vrijeme nije bilo ravnog. Tako, npr., Ibn al-'Imad al-Hanbali u djelu *Šadharat adh-dhahab* za njega kaže: "As-Suyuti je, u svoje vrijeme, bio najveći poznavalac hadisa i hadiskih disciplina: prenosilaca hadisa, rijetkih hadiskih predaja, teksta i lanca prenosilaca, te izvođenja šerijatskih propisa iz hadisa. Sam As-Suyuti rekao je da je znao napamet dvije stotine hiljada hadisa kao i to da je došao i do većeg broja hadisa, i njih bi napamet naučio!" (Al-Hanbali, 1993: X, 76)

Ukazujući na As-Suyutijevu učenost, posebno na planu hadiske nauke, istaknuti bosanskohercegovački alim Mehmed ef. Handžić kaže da As-Suyutija "smatraju jednim od posljednjih sposobnih hafiza hadisa". (Handžić, 1972:59)

Veliki osmanski bibliograf i enciklopedista Hadži Halifa (poznat i pod imenom Katib Čelebija), u svom znamenitom djelu *Kašf az-zunun*, u kojem donosi popis As-Suyutijevih djela, predstavljajući imama As-Suyutija, veli:

Evo popisa djela velikog učitelja i imama, učenjaka junaka, šejhulislama, oživitelja sunneta Allahovog Poslanika, alejhisselam, hafiza svoga doba, koji nema premca, alima i velikoga znalca, poput mora, veoma pronicljivoga, muftije svih ljudi, dobra noći i dana, objedinitelja raznih vrlina i disciplina, iznosioca bisera iz njihovih dubina, čovjeka radi kojeg se ide na put da bi ga se vidjelo, mudžtehida vremena i razdoblja, dara mudžtehida i vođe upućenih, prvaka među imamima obnoviteljima vjere, sluge časnog sunneta i nosioca njegovih bajraka, preostatka prethodnih i oslonca potonjih učenjaka, sljedbenika sunneta vjerovjesničkoga, koji ide stopama hazreti Muhammedovim, čovjeka koji je napisao izuzetno korisna i predivna djela, radi kojih su dolazili

⁷ Temeljit rad na bosanskom jeziku o imamu As-Suyutiju napisao je i znameniti bosanski alim rahmetli dr. Ahmed Smajlović. Rad je naslovljen: *Dželaluddin es-Suyuti, Nauka o osnovama vjere*, a objavljen je u časopisu *Islamska misao*, Sarajevo, 1987, br. 103.

putnici izdaleka i koja su postala slavna i u najdaljim zemljama, do te mjere da su postala poput uštapa u svome sjaju, ljudi su ih svugdje lijepo primili jer su ona bez premca. On (As-Suyuti) zavređuje da se o njemu piše čistim zlatom na svilenom brokatu, on je veliki šejh, pobožni asketa, podupiratelj šerijata, mudžahid, alim koji postupa po svome znanju, upućeni odgajatelj, koji je upotpunjen... Džalaluddin Abu al-Fadl Abdurrahman... (Halifa, bez godine izdanja: 666)

Navedena svjedočenja ovih istaknutih biografa i historičara nedvojbeno govore o tome da je imam As-Suyuti primjer izuzetno nadarenog i svestranog islamskoga učenjaka, pravog enciklopediste. Zbog toga autori kapitalnih biografskih djela, prilikom spominjanja njegovog imena, ističu brojne naučne titule koje je nosio. Tako, između ostalog, spominju da je As-Suyuti: *hafiz* – ta titula označava da je on *hafiz hadisa* (a po definiciji hadiskih učenjaka *hafiz hadisa* je osoba koja zna napamet više od sto hiljada hadisa, uz poznavanje njihovih seneda / lanaca prenošenja kao i svih prenosilaca koji se u njima spominju), *faqih* – šerijatski pravnik, *mufessir* – komentator Kur'ana, *muhaddis* – stručnjak za hadisku nauku, *'allame* – veliki učenjak, *muerrih* – historičar, *edib* i *ša'ir* – pisac i pjesnik itd. Na taj način se nastojalo ukazati na veličinu naučnog opusa imama As-Suyutija i iskazati poštovanje i respekt prema tom velikom muslimanskom geniju i piscu.

As-Suyutijeva djela

Imam Džalaluddin as-Suyuti napisao je izuzetno veliki broj djela, tako da je teško tačno utvrditi njihov broj. Gotovo je nemoguće pronaći islamsku disciplinu u kojoj nije napisao jedno ili više djela. U svojoj autobiografij *At-Tahadduth bi ni'matilllah (Kazivanje o Allahovoj blagodati)* As-Suyuti je nabrojao 433 djela, koja je, po vlastitoj tvrdnji, napisao. Međutim, to nije konačan broj, jer je 904. po H./1498. godine (dakle, sedam godina prije svoje smrti) As-Suyuti dao jedan drugi popis svojih djela, te je, prema ovom popisu, broj svega što je napisao dostigao 538 djela. (Karić, 2009:219, 221)

Poznati biografi kao što su Hadži Halifa, autor kapitalnog djela *Kašf az-zunun* i Az-Zirikli, autor čuvenog bigrafskog djela *Al-A'lam*, spominju najmanje šest stotina djela (Az-Zirikli, 1990:301). Ahmed aš-Šarqawi Iqbal je pokušao da sakupi sve što je As-Suyuti

napisao i tako je nastalo djelo *Maktaba al-Džalal as-Suyuti* (*Biblioteka Džalala as-Suyutija*). Iqbalovo istraživanje je pokazalo da je As-Suyuti napisao čak 725 djela, a do sada su štampana 234 As-Suyutijeva djela. (Aš-Šurbadž, 2001:181-182; Adilović, 2003:123)

Profesor Mahmud al-Arnaut (istraživač iz Sirije, inače sin istaknutog hadiskog učenjaka 'Abduqadira al-Arnauta, s kojim je priredio za štampu čuveno biografsko djelo *Šadharat adh-dhahab fi akhabar man dhahab* Ibn 'Imada al-Hanbalija) u svom osvrtu na As-Suyutijevu biografiju, spominje da je u Kuvajtu publikovan poseban katalog o rukopisima imama As-Suyutija i mjestima gdje su pohranjeni. Katalog je naslovljen sa *Dalil makhtutat as-Suyuti wa amakin wudžudiha* (*Registar As-Suyutijevih rukopisa i mjesta gdje se oni nalaze*), a priredili su ga Ahmed al-Haznedar i Muhammed Ibrahim aš-Šaybani. Prema tom katalogu, As-Suyuti je napisao čak 981 djelo. (Al-Hanbali, 1993:X, 76) Naravno, potrebno je napomenuti da su ovdje, najvjerovatnije, uvrštena i ona djela koja se pripisuju As-Suyutiju, a nije pouzdano utvrđeno da li je on doista njihov autor.

Neka As-Suyutijeva djela su kraća, poput brošure (ar. *risala*), neka djela su srednjeg obima (u jednom dijelu ili tomu), dok znatan broj njegovih djela zauzima i po nekoliko velikih tomova. Tako je, npr., As-Suyutijevo tefsirsko djelo *Ad-Durr al-manthur* štampano u šest debelih tomova velikog formata, koji obuhvataju preko četiri hiljade stranica gusto zbijenog teksta. A to djelo je, zapravo, rezime drugog (većeg) tefsirskog djela kojeg je naslovio *Tardžuman al-Qur'an*, u kojem je, kao što je sam istakao, nastojao sakupiti sve što postoji u vezi s tradicionalnim tefsirskom (*at-tafsir bi al-ma'thur*).

Evidentno je, dakle, da je imam As-Suyuti iza sebe ostavio ogroman broj djela, u kojima je tretirao širok dijapazon tema. Profesor Karić u svojoj studiji ističe da As-Suyuti posjeduje jedan širok raspon tematiziranja i teorijskog i ulemanskog rekonstruktivnog 'prepričavanja islama', jer je pisao o svemu što je smatrao *islamskim*. Zapravo, As-Suyuti je pisao o najraznovrsnijem spektru tema, područja, problema, pitanja..., ogledao se u hadisu, tefsiru, gramatici, pravu, filozofiji, historiji, poeziji, korespondenciji, numerologiji, tesavvufu, kosmologiji..., a pisao je i o seksu, cvijeću, ljubavi, bračnome životu, jadima zaljubljenih..., a pored toga, bio je hroničar Kaira i Egipta, povjesničar i polihistor islama. (Karić, 2009:216)

Iako je pisao u brojnim oblastima, imam As-Suyuti posebno se istakao u sljedećim znanostima: tefsiru, hadisu, fikhu, arapskome jeziku i njegovim disciplinama, te historiji. U svakoj od tih oblasti napisao je više djela koja su, zbog svoje utemeljenosti, stila i sistematičnosti, postala obavezna literatura svima koji istražuju područja navedenih disciplina.

Džalaluddin as-Suyuti je, zapravo, prava enciklopedija islamskih znanosti. Njegov autoritet i naučni dignitet prelaze granice vremena i prostora u kojem je živio. As-Suyutijeva djela imala su veliki utjecaj na potonje generacije. Njihov utjecaj je evidentan i danas na svim stranama svijeta, jer nezamislivo je da, npr., neko ko proučava tefsir (povijest i metodologiju tumačenja Kur'ana) zaobiđe sljedeća As-Suyutijeva djela: *Al-Itqan fi 'ulum al-Qur'an* (najpoznatije djelo iz područja onoga što se stručno naziva *'ulum al-Qur'an*, u kojem je sistematizirao i proširio čuveno Az-Zarkašijevo djelo *Al-Burhan fi 'ulum al-Qur'an* i na taj način omogućio da se detaljno elaborira sve ono što je neophodno za pravilno razumijevanje Kur'ana i njegovu validnu interpretaciju), zatim *Ad-Durr al-manthur* (enciklopedija tradicionalnog tefsira s obzirom da je u ovom djelu nastojao sakupiti sve predaje koje dosežu do Allahovog Poslanika, *sallallahu alejhi ve sellem, ashaba i tabi'ina* a koje su u vezi s tumačenjem Kur'ana), *Lubab an-nuqul fi asbab an-nuzul* (djelo o povodima / okolnostima objave), *Mu'tarak al-aqran* (djelo o kur'anskim sinonimima), *Hašiyja 'ala tafsir al-Baydawi* (glosa na Al-Baydawijev tefsir), *Tafsir al-Džalalayn* (tefsirsko djelo koje je As-Suyuti napisao sa svojim šejhom Džalalom al-Mahallijem), *Tenasuk ad-durar fi tenasub as-suwar* (djelo o kontekstualnoj povezanosti i skladu kur'anskih ajeta i sura) i dr.

Također, onima koji izučavaju arapsku jezikoslovnu znanost, nezaobilazna literatura su As-Suyutijeva djela: *El-Muzhir fi 'ulum al-lugah wa anwa'iha* (kapitalno djelo posvećeno jezikoslovnim disciplinama klasičnog perioda, a posebno u odnosu na arapski jezik), zatim *Al-Bahdža al-mudi'ah fi šarh Al-Alfiyya* (komentar čuvene Ibn Malikove *Alfiyya*), *Šarh Kafiya Ibn Malik* (komentar Ibn Malikovog djela *Al-Kafiya*) i *Al-Farida fi an-nahwi wa at-tasrif wa al-hatt* (djelo iz područja arapske gramatike, sintakse, pravopisa i kaligrafije).

Prema ocjenama nekih izučavatelja As-Suyutijevog naučnog opusa iz područja jezikoslovlja, djelo *Al-Muzhir fi 'ulum al-lugah wa anwa'iha* otkriva nam da je mnogo prije savremenih

jezikoslovnih velikana iz 20. i 21. stoljeća, kao što su Noam Čomski i Ferdinand de Sosir, u centrima islamskog naukovanja bilo ljudi koji su na svoj način oslovili gotovo sve tajne jezika koje su oslovljene u krilu savremenih lingvističkih teorija i u okrilju filozofske antropologije. (Karić, 2009:7)

Također, u domenu izučavanja povijesti, As-Suyuti je napisao kapitalna djela. U vezi s tim važno je istaći sljedeće naslove: *Tarikh al-khulafa'* (o povijesti halifa, ovo djelo je djelimično prevedeno na bosanski, njegov prvi dio o povijesti četverice hulefai-rašidina preveo je Mustafa Prljača), *Tarikh Misr* (o historiji Egipta), *Tarikh as-Suyut* (o historiji Asjuta), *Hatib laylin wa džarin fi saylin* (biografije As-Suyutijevih učitelja), *Tabaqat al-huffaz* (biografije najpoznatijih stručnjaka za hadis), *Tabaqat an-nuhah* (biografije arapskih gramatičara), *Tabaqat al-mufassirin* (biografije komentatora Kur'ana), *Manaqib Abu Hanifa* (o vrlinama Ebu Hanife), *Manaqibu Malik* (o vrlinama imama Malika), *Husn al-muhadara fi akhbar Misr wa al-Qahira* (o historijatu Egipta i Kaira).

Iz oblasti islamskog prava (fikha) As-Suyuti je napisao nekoliko djela koja u šafijskom mezhebu, kojem je As-Suyuti načelno i pripadao, zauzimaju visoko mjesto. Tako je napisao *Džam' al-džawami'*, *Al-Kafi* i *Mukhtasar al-Ahkam as-sultaniyya li al-Mawardi* (ovo posljednje djelo je sažetak čuvenog Maverdijevog djela *Al-Ahkam as-sultaniyya*). Iz područja fikha napisao je i djela *Al-Ašbahu wa an-nazair* (o zajedničkim osnovama fikhske problematike) i *Šarh ar-Rahabiyya fi al-faraid* (djelo o islamskom nasljednom pravu).

Interesantno je napomenuti da je imam As-Suyuti napisao nekoliko djela iz područja koja su izazvala, a i danas izazivaju, žustre polemike među islamskim učenjacima. Jedno od takvih djela naslovljeno je *Tanbih al-gabiyy fi tanzih Ibn 'Arabiyy* (*Upozorenje nemarnom o čistoti Ibn 'Arabijevoj*), u kojem je stao u odbranu velikog sufijskog autoriteta Muhyiddina Ibn 'Arabija (umro 638. po H./1240), autora poznatih sufijskih djela *Al-Futuhat al-makkiyya* i *Fusus al-hikam*. U tom djelu, zaključujući raspravu o Ibn 'Arabiju, As-Suyuti kaže: "Istina o Ibn 'Arabiju je sljedeća: potrebno je vjerovati da je on bio evlija, ali je haram čitati njegova djela (*wa al-qawl al-fasl fi Ibn 'Arabiyy: i'tiqad wilayatih wa tahrir an-nezar fi kutubih!*)" (Ad-Dhahabi, 1967:II, 409) Ove As-Suyutijive riječi svjedoče da je on bio dobro upoznat sa tesavvufom, njegovim

učenjima i pravcima te odnosom tesavvufa prema Šerijatu, njegovim intencijama i principima.

Drugo područje o kojem je pisao As-Suyuti, a koje je izazvalo burne reakcije, jeste njegovo bavljenje onim što se naziva *hisab a'mar al-umam*, tj. vremensko proračunavanje koliko će živjeti zajednice nebeskih religija. O tome je napisao poslanicu koju je naslovio *Al-Kašf* (Otkrivanje ili Otkrovenje), u kojoj je, između ostalog, govorio i o tome koliki je život islamskog ummeta, što i dan-danas izaziva velike rasprave među muslimanskom ulemom, pogotovo ako se ima u vidu da je As-Suyuti samo načelno govorio o nekim temama, što je kasnije različito tumačeno.⁸

Nažalost, i na našim prostorima bilo je pokušaja tendencioznog korištenja određenih As-Suyutijevih djela. Tako su, npr., pojedini prevodioci pokušali argumentirati na osnovu jednog As-Suyutijevog teksta iz njegovog djela *Al-Hawi fi al-fatawi* obilježavanje tzv. *sedmina*, pa su prijevod naslovili: *Imaju li mrtvi koristi od učenja sedmine*,⁹ mada imam As-Suyuti u izvornom tekstu o tome nije uopšte govorio. On je, zapravo, tretirao pitanje u vezi s ispitivanjem u kaburu, koliko to ispitivanje traje, sedam ili više dana. (As-Suyuti, 2000:II, 168–185) Nažalost, neki su time pokušali naći "argumentaciju" za jednu pojavu koja je raširena na našim prostorima a koja nema utemeljenja u šerijatskim izvorima. (Halilović, 2010:97–98)

Nakon pogleda u spisak As-Suyutijevih djela, uočava se da je on napisao mnogo djela iz području hadisa i hadiskih znanosti. Pored komentara (ar. *šarh*, pl. *šuruh*) poznatih Šest hadiskih zbirki *Al-kutub as-sitta*, te Ahmedovog *Al-Musneda* i Malikov *Al-Muwatta'*, As-Suyuti je napisao i sljedeća hadiska djela: *Al-Džami' as-sagir* (zbirka hadisa u koju je, abecednim redom, uvrstio oko 11.000 hadisa), *Tadrib ar-rawi fi šarh Taqrib an-Nawawi* (komentar čuvenog Nevevijevo djela *At-Taqrib* koje govori o

⁸ Tako je, npr., ova As-Suyutijeva poslanica poslužila egipatskom piscu Eminu Muhammedu Džamaluddinu kao osnova da napiše esej pod nazivom *'Umr umma al-islam wa qurb zuhur al-Mahdi, alayh as-salam* (Al-Maktaba al-tawfiqiyya, Kairo), u kojem konstatuje da "život muslimanskog ummeta neće biti duži od 1.500 godina". Ovakve konstatacije i proračunavanja su, naravno, izazvale burne reakcije među Azharovom ulemom, u Egiptu i šire. Esej su na bosanski jezik preveli Muharem Adilović i Safet Husejnović i publikovan je u Zenici (2002) pod naslovom *Blizina pojave Mehdije i Smak svijeta*.

⁹ Tekst je objavljen u Preporodu (br. 24/866, 2007, str. 30–31), s arapskog preveli hfz. Nedžad Čeman i mr. Almir Fatić.

temeljima hadiske nauke), *Arba'una hadithan fi fadl al-džihad* (četrdeset hadisa o vrijednostima džihada), *Al-Hašr wa al-iša'a li ašrat as-sa'a* (o predznacima Sudnjeg dana), *Tawdih ad-darak fi tashih al-Mustadrak* (analiza Hakimovog hadiskog djela *Al-Mustadrak*), *Ad-Durar al-muntasira fi al-ahadith al-muštahira* (hadisi koji su rašireni u narodu), *Siham al-isaba fi ad-da'wa al-mudžaba* (hadisi o dovama koje se primaju), *'Ayn al-isaba fi ma'rifa as-sahaba* (o životopisima ashaba), *At-Tibb an-nabawi* (o Poslanikovoj medicini, prevedeno na bosanski), *Al-La'ali l-masnu'a fi al-ahadith al-mawdu'a* (zbirka apokrifnih hadisa), *Al-Mu'džizat wa al-khasais an-nabawiyya* (o Poslanikovim mudžizama i specifičnostima njegove poslaničke misije), *Miftah al-Džanna fi al-i'tisam bi as-sunna* (o nužnosti slijeđenja i pridržavanja sunneta Allahovog Poslanika) i dr.¹⁰

Zaključak

U svojim djelima As-Suyuti je veoma sistematičan. Uz to, on je veoma precizan i naučno argumentovan, njegov stil je lahak i osebujan, a to i jesu najvažnije odlike njegovog spisateljskog rada. To je, svakako, imalo refleksije na potonje generacije, tako da su djela tog velikana sve do danas ostala relevantan i nezaobilazan izvor za sve ozbiljnije knjige i studije o islamu, islamskoj misli, kulturi, povijesti i tradiciji. Zahvaljujući njemu mnoga djela islamskih klasika su sistematizirana, pročišćena i prosljeđena potonjim generacijama.

Evidentno je da su i danas, pet stotina godina nakon As-Suyutijeve smrti, kairske, aleksandrijske, damaščanske, alžirske, marokanske i druge biblioteke i knjižare diljem islamskog svijeta pune knjiga i naslova koje je iza sebe ostavio ovaj znameniti islamski učenjak. Ta činjenica, na posebno upečatljiv način, govori

¹⁰ To su nazivi samo nekih As-Suyutijevih hadiskih djela. Nazive njegovih komentara *Šest hadiskih zbirki* kao i njegova ostala djela iz hadisa i drugih oblasti vidjeti u biografskim djelima koja su spominjana u ovom radu, naročito u registrima As-Suyutijevih djela koje su sačinili Ahmed aš-Šarqawi Iqbal, autor djela *Maktaba al-Džalal as-Suyuti (Biblioteka Džalala as-Suyutija)* i Ahmed al-Haznedar i Muhammed Ibrahim aš-Šaybani, koji su priredili katalog pod nazivom *Dalil makhtutat as-Suyuti wa amakin wudžudiha (Registar As-Suyutijevih rukopisa i mjesta gdje se oni nalaze)*. Detaljan popis As-Suyutijevi djela donio je i profesor Enes Karić, na kraju svoje studije o životu imama As-Suyutija (str. 383–416), u kojem je spomenuo ukupno 529 bibliografskih jedinica.

o značaju i aktuelnosti As-Suyutijevih djela i danas, pet stoljeća nakon njegove smrti.

Na bosanski jezik je do sada prevedeno veoma malo, tek nekoliko naslova, ovog velikog pisca. Smatramo da bi bilo veoma uputno poraditi na tome da se određena djela ovog muslimanskog genija prevedu i na naš jezik, kako bi bila dostupna širem krugu čitalaca na našim prostorima.

Literatura

- Adh-Dhahabi, M. H. (1976) *At-Tafsir wa al-mufasssirun*. Kairo: Dar al-kutub al-haditha.
- Adilović, A. (2003) *Velikani tefsirskih znanosti*. Travnik: Elči Ibrahim-pašina medresa.
- Al-Hanbeli, I. (1993) *Šadharat adh-dhahab fi akhbar man dhahab*. Damask: Dar Ibn Kathir, priredili Mahmud i 'Abdulqadir al-Arnaut.
- As-Suyuti, Dž. (1967) *Al-Itqan fi 'ulum al-Qur'an*. Kairo: Dar at-turath. Predgovor napisao Muhammed al-Fadl Ibrahim.
- As-Suyuti, Dž. (2000) *Al-Hawi fi al-fatawi*. Bejrut: Dar al-kutub al-'ilmiyya.
- Aš-Šurbadži, M. Y. (2001) *Al-Imam as-Suyuti wa džuhuduhu fi 'ulum al-Qur'an*. Damask: Dar al-maktabi.
- Az-Zirikli, H. (1990) *Al-A'lam*. Bejrut: Dar al-'ilm li al-malayin.
- Fajić, Z. (1999) *Tabelarni pregled hidžretnih godina preračunatih u godine nove ere*. Sarajevo: Gazi Husrev-begova biblioteka i El-Kalem.
- Halifa, H. (n.d.) *Kašf az-zunun 'an asami al-kutub wa al-funun*. Bejrut: Dar Sadir.
- Handžić, M. (1972) *Uvod u tefsirsku i hadisku nauku*. Sarajevo.
- Halilović, S. (1999) Imam Ibn Kesir i njegov tefsir. *Hikmet*, Tuzla (1–4), 124–127.
- Halilović, S. (2010) Dužnosti prema umrlima. *Takvim*, Sarajevo (za 2010/1431. god. po H.), 95–109.
- Iqbal, A. Š. (1977) *Maktaba al-Džalal as-Suyuti*. Rabat.
- Karić, E. (2009) *Džalaluddin as-Suyuti, život i komentatorsko djelo*. Sarajevo: El-Kalem i Fakultet islamskih nauka.
- Kurdić, Š. (2003) *Velikani hadiskih znanosti*. Zenica: Islamska pedagoška akademija.
- Smajlović, A. (1987) Dželaluddin es-Sujuti, Nauka o osnovama vjere. *Islamska misao*, Sarajevo (103), 18–25.
- Šakir, M. (1991) *At-Tarikh al-islami*. Bejrut: Al-Maktab al-islami.

IMPORTANCE AND ACTUALITY OF AS-SUYUTY'S WORKS

Safvet Halilović, Ph.D.

Summary

Imam as-Suyuti Džalaluddin (-911 hg-1445-1505) was a distinguished Muslim scholar and writer who wrote about most diverse range of topics and issues from all areas of Islam. Especially important are his works in the field of hadith, taffsir, fiqh, Arabic grammar and history. In each of these areas he wrote several works which, because of their well-foundedness, style and systematic quality, became primary literature for all those who explore these disciplines.

In fact, Džalaluddin as-Suyuti is a true encyclopedia of Islamic sciences. His authority and scientific dignity cross the boundaries of time and place he lived in. As-Suyuty's works had a great influence on the following generations. Today their influence is evident all over the world. It is inconceivable for a person with a serious interest in taffsir to neglect As-Suyuty's capital work *Al-Itqan fi 'Ulum al-Quran'an* considering the fact that it is best-known work in the field of what is expertly called *Ulum al-Qur'an* (Quranic discipline) in which he systematized and elaborated all that is necessary for proper understanding of the *Qur'an* and its valid interpretation.

Systematic quality, precision, uniqueness of style, critical quality and utmost scientific argumentation – are general characteristics and features of As-Suyuty's literary work. Certainly, it reflected on the following generations, and consequently the works of this great scolar remained a relevant and unavoidable resource for all serious books and studies about Islam, Islamic thought, culture, history and tradition.

It is evident that even today, five hundred years after As-Suyuty's death, Cairo, Alexandria, Damascus, Algerian, Moroccan and other libraries and bookstores across the Islamic world are full of books that this renowned Islamic scholar left behind. This fact testifies, in a striking manner, the significance and actuality of As-Suyuty's works today, five centuries after his death.

Key words: As-Suyuty / Džalaluddin / encyclopedist / genius / *Al-Itqan fi 'Ulum al-Qur'an* / Taffsir.

أهمية مؤلفات السيوطي في العصر الحديث

الأستاذ الدكتور صفوت خليلوفيتش، كلية التربية الإسلامية في جامعة زينتسا

خلاصة البحث

جلال الدين السيوطي عالم و كاتب إسلامي شهير كان يكتب عن الموضوعات و المسائل الأكثر تنوعاً في جميع المجالات الإسلامية. إن مؤلفاته في مجالات علم الحديث، التفسير، الفقه، نحو اللغة العربية و التاريخ ذات أهمية كبيرة. كتب في كل منها عددا كبيرا من المؤلفات المتميزة بتأسيسها العلمي، أسلوبها الخاص فأصبحت مراجع لازمة لجميع الباحثين في هذه المجالات. تأثير هذه المؤلفات واضح ملاحظ في العصر الحديث لأنه لا يتصور ألا يرجع من يبحث في علم التفسير بحثاً تفصيلياً إلى أشهر كتاب للسيوطي "الإتقان في علوم القرآن". إنه أشهر كتاب في مجال علوم القرآن نظّم و فسّر فيه السيوطي كلما يلزم لفهم القرآن الكريم و تفسيره الصحيح. تتجاوز مؤلفات السيوطي التي عددها بضع مئات حدود الزمن الذي كان يعيش فيه. بفضل تنظيمها الخاص، دقّتها، نقدها و إقامتها بالبراهين تبقى تلك المؤلفات مرجعاً هاماً لازماً في الدراسات و الكتب عن الإسلام، و الفكر الإسلامي، و الثقافة، و التاريخ و التراث الإسلامي. حتى اليوم، خمسمائة عام منذ موت السيوطي، تتوقر المكتبات في كل العالم الإسلامي بالكتب و العوانين التي تركها هذا العالم الشهير. تؤكد هذه الحقيقة بالطريقة المميزة الخاصة بأهمية مؤلفات السيوطي و قيمها المعاصرة بالرغم من هذا البعد الزمني الواقع بين الوقت المعاصر و الزمن الذي كان هذا العبقري الإسلامي يعيش فيه.

الكلمات الأساسية: السيوطي، جلال الدين، الموسوعي، العبقري، الإتقان في علوم القرآن، التفسير